

Bonde, soldat och skald

Antti Keksi drev gäck med både överhet och folk

Jag hamnar mitt i det mångkulturella och respektlösa Tornedalen när jag ska presentera bonden, soldaten och skalden Antti Mikkelpoika Keksi. Han var bonde i Torakankorva, Marjosaari by, i nuvarande svenska Tornedalen, där på 1600-talet ingen gräns fanns. Torakka är ett ryskt låneord som betyder kackerlacka. Korva betyder öra; i det här sammanhanget närmast "bredvid kackerlackplatsen." Men vad bryr sig de respektlösa tornedalingarna om språkakademier och herrars tolkning av ord och sammanhang. Hellre en god historia än historisk vetenskaplig sanning. Med lite god berättarvilja kan tora betyda en skällande käring. Det berättas att när tjärflottarna passerade nämnda plats kom en av byns käringar alltid ut på stranden för att prata och skrika och förklara för karlarna hur livet skulle levas. Därför började gubbarna kalla platsen för, Torakankorva, "bredvid det stället där käringen gapar."

Så avskildes den delen från byn Marjosaari, vars gårdar låg på en holme i Torne älv, och mycket nära stranden. Så fick byn sitt namn, enligt folket.

Anders Mickelsson Båtshake. Så skulle han heta på svenska, detta konstiga språk som inte ens Gud förstår. Hade han hetat Båtshake och tillhört den del av Sverige som räknas när lexikon ges ut, encyklopedier trycks och läroböcker sprids, hade naturligtvis varje skolbarn fått lära sig att han skapade ett märkligt litterärt verk som muntligt traderades i ett par hundra år innan det utkom i tryck.

Finsk litteratur har Keksi en självklar plats. Han är faktiskt den äldste till namnet kände folkliga skald som skapat ett kväde på samma versmått som sångerna i de finska nationaleposet Kalevala.

Keksi föddes 1622, gifte sig med en flicka från gården Keksi och när gårdens egen son Olof Henriksson blev knekt, fick Antti ta över gården. Keksi avled 1705 vid 83 års ålder. På en del av hemmanet finns numera en enorm grönsaks- och bärödling, vida känd och nästan lika berömd som Marjosaaris kändis, Antti Keksi.

Islossningen i Torne-

dalen kan vara rena domedagen. Den kanske mest dramatiska och hotfulla inträffade 1677. Om denna islossning skrev Antti Keksi sin sång, Keksis sång. Den är verkligen tornedalsk, dess dråpliga infall, satirer och svarta humor är oslagbara i sin genre. Keksis sång ger också en mycket levande bild av byarna längs älven, av dess människor: prästmänniskor, kvinnomänniskor, mansmänniskor för att inte tala om alla herremänniskor.

På 1600-talet användes juliansk kalender; enligt den inföll Marie Bebdelsedag den 6 april. Den berömda islossningen började då. Gårdar, smedjor, bodar, kråkbön, ja, trygga fästen, säkra nästen följde med floden. Prästerna i Övertorneå, Keksis hemförsamling, är en egen historia: den i sången ångrande var en buse och gangster. En av hans bröder blev ihjälslagen av ryssen och en tredje begick incest och fick ränna i skogarna tills han troligen blev benådad.

Det kanske dråpligaste av allt i detta fantastiska skådespel var när en undantagsgumma i en liten timrad stuga i byn Luppjo söder om Matarengi (Övertorneå) kastades upp i luften med fällen och bolstrar och slog ihjäl sig mot spiselhällen.

Även en byfyllerist får komma till tals. Kornbodarna har älven tagit, alltså kan hela den väldiga floden ha förvandlats till öl. Nu kan även den rike bonden Maunu Martinpoika hämta tillbaka säden han förlorat till Sirma i norr. Säden finns längs stränderna i Karungi.

Keksi sjunger också på lapska. "Sup då av vattukornet, som det blivit så gott öl av!", heter det i översättning.

Keksis sång har en godmodig ton, men det finns en man han tydligen avskyr, Kristian Erkinpoika (Eriksson), skrivare

och förvaltare och faktor. Denne skövlare av Torne trakter önskar Keksi ut i havet vid Haparanda. Och denne usling får också skulden för islossningen. "Mätte solen nu dig sänka, mätte havets svalg dig svälja."

Så kan den humoristiske tornedalsskalden också uttrycka sig. Ord och inga visor, som svensken säger!

Bengt Pohjanen

Läs vidare i pappersupplagan! Poesi av Antti Mikkelpoika Keksi i översättning av Björn Collinder